

SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSUTSKOTTETS BETÄNKANDE 29/2008 rd

Regeringens proposition med förslag till lag om ordnande av utredningar som gäller sexuellt ut- nyttjande av barn

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 19 oktober 2008 en proposition med förslag till lag om ordnande av utredningar som gäller sexuellt utnyttjande av barn (RP 126/2008 rd) till social- och hälsovårdsutskottet för beredning.

Utlåtande

I enlighet med riksdagens beslut har förvaltningsutskottet lämnat utlåtande i ärendet. Utlåtandet (FvUU 31/2008 rd) återges efter betänkandet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- jurist Anne Koskela, social- och hälsovårdsministeriet
- lagstiftningsråd Janne Kanerva, justitieministeriet
- överinspektör Keijo Suuripää, inrikesministeriet
- utvecklingschef Jukka Mäkelä, Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården
- specialistläkare Marja Mäki, Tammerfors universitetscentralsjukhus.

Skriftligt utlåtande har lämnats av

- barnombudsman Maria Kaisa Aula
- Finlands Kommunförbund
- Fackorganisationen för högutbildade inom socialbranschen Talentia rf
- docent Pekka Santtila.

PROPOSITIONEN

I propositionen föreslås en lag om hur utredningar av sexuellt utnyttjande av barn ska ordnas. Lagen, som anknyter till genomförandet av kommun- och servicestrukturreformen, innebär att staten tar över kommunernas kostnader för sådana utredningar om misstankar om sexuellt utnyttjande av barn som utförs inom hälso- och sjukvården på begäran av polisen, åklagaren eller domstolen.

Efter att ha hört polisen och åklagarväsendet ska länsstyrelsen och det sjukvårdsdistrikt som

är huvudman för respektive universitetssjukhus ingå ett avtal om tillhandahållande av service. Sjukvårdsdistriktet ska kunna tillhandahålla servicen på egen hand eller vid behov köpa tjänsterna eller del av dem av någon annan serviceproducent. Universitetssjukvårdsdistriktet ska ansvara för att ordna utredningar som gäller sexuellt utnyttjande av barn och samordningen av och kvaliteten på undersökningarna.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2009 och avses bli behandlad i samband med den.

Lagen avses träda i kraft den 1 januari 2009.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Allmänt

I 8 § i lagen om en kommun- och servicestrukturreform sägs att staten övertar finansieringen av de kostnader som åsamkas kommunerna för utredningar i anslutning till sexuellt utnyttjande av barn och rättspsykiatriska utredningar. Det ska genomföras genom propositionen. Utskottet anser att lagförslaget behövs och är lämpligt och tillstyrker det med vissa preciseringar.

Förundersökning av sexualbrott mot barn utförs precis som i fråga om andra brott under ledning och uppsikt av polisens undersökningsledare. Polisen har utbildat sina anställda i att intervjua barn, och i den mån det är möjligt har utfrågningen av barn koncentrerats till dem som fått sådan utbildning. I förundersökningsfasen förlitar sig polisen oftare än tidigare på social- och hälsovårdspersonalens expertis. Polisen kan begära handräckning i olika begränsade frågor, t.ex. intervjuer med barn, bedömning av hur traumatiserat barnet är eller med någon annan medicinsk undersökning av barnet.

För att utreda sexualbrott mot barn krävs det specialkompetens som beaktar barnets ålder, utvecklingsnivå, psykiska utveckling och barnets bästa. Syftet med utredningen inom social- och hälsovården är att få en så tillförlitlig berättelse av barnet som möjligt om vad som hänt, med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå, och teckna upp berättelsen med tanke på kommande åtalprövning och rättsprocess. För att barnet ska kunna höras är det ofta nödvändigt att anlita barnpsykiatrisk eller ungdomspsykiatrisk och psykologisk expertis.

Lagens tillämpningsområde

I den föreslagna 1 § föreskrivs om undersökningar inom hälso- och socialvården för att utreda misstanke om och bedöma skador till följd av sexuellt utnyttjande av barn. Enligt detaljmotiven till paragrafen avses med undersökning undersökningar och utredningar som utförs för att utreda ett eventuellt sexualbrott och bedöma skadorna. Sexuellt utnyttjande av barn är en brottsrubricering som används i 20 kap. 6 och 7 § i strafflagen. Också de övriga sexualbrotten i 20 kap. i strafflagen kan rikta sig mot barn (t.ex. våldtäktsbrott enligt 1 och 2 § eller sexuellt utnyttjande enligt 5 §).

Lagens tillämpningsområde har enligt utredning fått en vidlyftig formulering för att möjliggöra att ovan beskrivna experttjänster kan anlitas för att utreda eventuellt sexuellt utnyttjande av barn oberoende av vilken brottsrubricering undersökningen går under eller i vilken fas polisen har hand om undersökningen. Utskottet konstaterar att den föreslagna brottsrubriceringen i bestämmelsen om lagens tillämpningsområde kan leda till en alltför snäv tolkning av paragrafen. Det föreslår att 1 § och lagrubriken preciseras i enlighet med lagförslagets syfte så att de gäller utredning av sexualbrott mot barn.

Polisen begär i praktiken handräckning av social- och hälsovården också vid undersökning av andra brott mot barn. Det finns till exempel betydligt fler fall av misstanke om misshandelsbrott mot barn än av misstanke om sexuellt utnyttjande. Utskottet menar att det i fortsättningen är skäl att se närmare på hur undersökningar inom social- och hälsovården av andra brott mot barn har ordnats och finansierats.

I andra länder har man haft positiva erfarenheter av den s.k. Barnhusmodellen i undersökningen av vålds- och sexualbrott mot barn och för att på allt sätt hjälpa barn som blivit utsatta

för sådana brott. Idén med modellen är att se till att barnet får stöd och att undersökningen av fallet i enlighet med barnets intresse så långt som möjligt utförs på ett och samma ställe i samråd mellan olika myndigheter. Modellen finns inskriven i statsrådets program för den interna säkerheten och social- och hälsovårdsministeriet har tillsatt en expertgrupp för att se på hur verksamheten kan utvecklas.

Åldersgränser

Enligt 1 § 2 mom. kan en undersökning gälla barn som är under 16 år när undersökningen inleds, eller om det finns särskilda skäl, barn som redan fyllt 16 men inte 18 år. Ett särskilt skäl till att hälso- och sjukvårdspersonalens expertis behövs vid förundersökning av ett barn över 16 år kan vara att barnet har en utvecklingsstörning eller andra problem med sin psykiska tillväxt och utveckling eller en psykisk sjukdom. Åldersgränserna har fastställts för att polisen behöver anlita expertis på barns och ungas utveckling och för att behovet är störst bland barn under skolåldern. Det råder brist på yrkesutbildad personal som kan utföra undersökningar och därför går det inte att i all hast utföra fler undersökningar. Men åldersgränsen är inte absolut, utan det är möjligt att avvika från den av särskilda skäl. Utskottet anser att den föreslagna åldersgränsen är motiverad.

Hur fort undersökningar bör inledas

Utskottet har erfarenhet att det råder stora skillnader mellan undersökningsenheterna när det gäller antalet undersökningar och deras längd. De blir i regel klara på tre månader, även om en del av dem av en eller annan orsak kan ta upp till ett år. Skillnaderna kan bero på undersökningarnas omfattning, efterfrågan och tillgången på personal, men också på olika enheters metoder. Med tanke på undersökningarnas tillförlitlighet och barnens intresse är det enligt utskottets mening nödvändigt att utredningarna inleds så fort som möjligt. Det gäller att se till att undersökningarna kommer igång utan oskäligt dröjsmål och att åtgärder i förekommande fall vidtas för att för-

korta väntetiderna. Det går att påskynda starten genom kompletterande utbildning för dem som utför undersökningarna, vilket är viktigt med tanke på tillgången på behörig personal och utveckling av verksamhetens kvalitet. Det behövs också gemensam kompletterande utbildning för olika grupper av yrkesutbildad personal.

Avtal om att tillhandahålla service

Enligt 5 § ingår länsstyrelsen och samkommunen för sjukvårdsdistriktet avtal om att tillhandahålla service. Förvaltningsutskottet framhåller i sitt utlåtande att det är viktigt att höra polisen när avtal bereds. I praktiken tillgodoses polisens medinflytande bäst om den kan vara en av avtalsparterna. Social- och hälsovårdsutskottet anser att beredningen vid länsstyrelsen bör ordnas så att länsstyrelsens polisavdelning är med i beredningen. Det är viktigt att man i samband med beredningen av avtal om undersökningar hör företrädare för polisen och åklagarväsendet i enlighet med 5 §, för att parternas behov ska kunna tillgodoses.

En undersökningsenhets rätt att få upplysningar

Utifrån 4 § 1 mom. har den enhet som utför undersökningen rätt, trots eventuella sekretessbestämmelser, att av polisen, åklagaren och domstolen få de handlingar som gäller fallet till den del som behövs förundersökningen. Grundlagsutskottet har ansett att myndigheternas rätt att få upplysningar lämpligen bör utsträckas bara till upplysningar som är nödvändiga för deras uppdrag (t.ex. GrUU 45/2004 rd). I motiven till paragrafen konstateras det att rätten att få tillgång till handlingar bara gäller handlingar som är nödvändiga med tanke på undersökningen. Utskottet föreslår att 4 § 1 mom. preciseras i överensstämmelse med motiveringen.

Förslag till beslut

Social- och hälsovårdsutskottet föreslår

att lagförslaget godkänns med ändringar.

Utskottets ändringsförslag

Lag

om ordnande av utredningar av sexualbrott mot barn

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Allmänna bestämmelser

Denna lag innehåller bestämmelser om hur undersökningar ska ordnas inom hälso- och sjukvården på begäran av polisen, åklagaren och domstolen för att utreda misstanke om *sexualbrott mot barn* och bedöma skador till följd av ett sådant brott.

(2 mom. som i RP)

2 och 3 § (Som i RP)

4 §

Undersökningsenhetens rätt att ta del av och lämna upplysningar

Utan hinder av sekretessbestämmelserna har den enhet som utför undersökningen rätt att av

polisen, åklagaren och domstolen få de handlingar som gäller fallet till den del som *det är nödvändigt* för undersökningen. De statliga och kommunala myndigheter och andra offentlig-rättsliga samfund, utbildningsanordnare, socialserviceproducenter, sammanslutningar och verksamhetsenheter som bedriver hälso- och sjukvårdsverksamhet samt yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården som innehar uppgifter och utredningar om barnet är skyldiga att på begäran av enheten avgiftsfritt och utan hinder av sekretessbestämmelserna lämna de uppgifter och utredningar som i väsentlig grad påverkar undersökningen och som är nödvändiga för de undersökningar som avses i denna lag.
(2—4 mom. som i RP)

5—8 § (Som i RP)

Helsingfors den 25 november 2008

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Juha Rehula /cent
vordf. Sirpa Asko-Seljavaara /saml
medl. Risto Autio /cent
Maria Guzenina-Richardson /sd
Hannakaisa Heikkinen /cent
Arja Karhuvaara /saml
Marjaana Koskinen /sd

Jukka Mäkelä /saml
Håkan Nordman /sv
Päivi Räsänen /kd
Pertti Salovaara /cent
Satu Taiveaho /sd
Lenita Toivakka /saml
Erkki Virtanen /vänst.

Sekreterare var

utskottsråd Harri Sintonen.